

TA'LIMNI MOLIYALASHTIRISH TIZIMINING INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI

Toshkent amaliy fanlar universiteti
Bank va moliya kafedrasi dotsenti v.b. PhD
Zarina36.84@gmail.com
Siroj Zarina Rustambekovna
<https://orcid.org/0009-0007-7266-3515>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'limni moliyalashtirish tizimining inson kapitalini shakllantirish va rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Inson kapitali iqtisodiy o'sish, innovatsion taraqqiyot va ijtimoiy barqarorlikning muhim omili sifatida baholanadi. Maqolada davlat byudjeti, xususiy sektor investitsiyalari, grantlar va xalqaro moliyaviy institutlar ko'magining ta'lim sifati va samaradorligiga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy iqtisodiy sharoitda ta'limga yo'naltirilgan investitsiyalar mamlakat raqobatbardoshligini oshirishda strategik vosita ekani asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Ta'limni moliyalashtirish, inson kapitali, davlat byudjeti, investitsiya, iqtisodiy o'sish.

Kirish

Globalashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitali har qanday mamlakatning eng muhim strategik resursiga aylangan. Bilim, ko'nikma va malaka darajasi iqtisodiy samaradorlikni belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Shu bois ta'lim tizimini samarali moliyalashtirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Inson kapitali nazariyasi ilk bor iqtisodiy fanlarda Theodore Schultz va Gary Becker tomonidan asoslab berilgan bo'lib, unda ta'limga yo'naltirilgan investitsiyalar uzoq muddatli iqtisodiy foyda keltirishi ta'kidlangan.

Zamonaviy sharoitda ta'limni moliyalashtirish faqat davlat byudjeti bilan cheklanib qolmaydi. Xususiy sektor, xalqaro tashkilotlar va nodavlat fondlar ham ushbu jarayonda faol ishtirok etmoqda. Xususan, World Bank va UNESCO ta'lim sohasiga investitsiya kiritish orqali inson kapitalini mustahkamlashga ko'maklashmoqda.

Ta'limni moliyalashtirish tizimi inson kapitalini rivojlantirishning asosiy mexanizmlaridan biridir. Sifatli ta'lim infratuzilmasini yaratish, zamonaviy o'quv dasturlarini joriy etish, malakali pedagog kadrlarni tayyorlash va ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash bevosita moliyaviy resurslarga bog'liq. Yetarli moliyalashtirilgan ta'lim tizimi o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi, innovatsion fikrlashni rivojlantiradi va mehnat bozoriga mos malakali

mutaxassislar tayyorlaydi.

Shuningdek, ta'lim sohasida samarali moliyaviy boshqaruv tizimini joriy etish muhimdir. Mablag'lardan oqilona foydalanish, shaffoflik va hisobdorlik tamoyillariga amal qilish ta'lim tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Ta'limni moliyalashtirish tizimining inson kapitaliga ta'siri nafaqat mablag' miqdoriga, balki ularning taqsimlanish samaradorligiga ham bog'liq. Mablag'larni strategik rejalashtirish asosida yo'naltirish ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, maktabgacha ta'limga investitsiya kiritish bolalarning kognitiv va ijtimoiy ko'nikmalarini erta shakllantirishga xizmat qiladi. Erta yoshdagi ta'limga yo'naltirilgan resurslar keyingi bosqichlardagi o'qish samaradorligini mustahkamlaydi va uzoq muddatli iqtisodiy foyda keltiradi. Oliy ta'lim va ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirish esa innovatsion iqtisodiyot rivojining muhim shartidir. Universitetlar va ilmiy markazlar zamonaviy laboratoriyalar, texnologik infratuzilma hamda xalqaro ilmiy hamkorlik uchun barqaror moliyaviy manbalarga muhtoj. Ilmiy grantlar va tadqiqot fondlari yangi bilimlar yaratish, startap loyihalarni qo'llab-quvvatlash va yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashga imkon beradi. Natijada bilimga asoslangan iqtisodiyot shakllanadi.

Hududlar o'rtasidagi tafovutlarni kamaytirishda ham ta'limni moliyalashtirish muhim rol o'ynaydi. Qishloq va chekka hududlardagi ta'lim muassasalarini moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan ta'minlash inson kapitalining hududiy muvozanatini ta'minlaydi. Bu esa ichki migratsiya bosimini kamaytiradi va hududiy rivojlanishga turtki beradi. Raqamli transformatsiya sharoitida ta'limni moliyalashtirishning yangi yo'nalishlari shakllanmoqda. Onlayn ta'lim platformalari, raqamli kutubxonalar va masofaviy o'qitish tizimlarini rivojlantirish qo'shimcha investitsiyalarni talab etadi. Shu bilan birga, bunday investitsiyalar ta'limga kirish imkoniyatini kengaytiradi va bilim olish jarayonini moslashuvchan qiladi. Raqamli infratuzilmani rivojlantirish inson kapitalining sifat jihatdan o'sishiga olib keladi.

Ta'limni moliyalashtirishning samaradorligi monitoring va baholash tizimlariga ham bog'liq. Natijadorlikka asoslangan moliyalashtirish mexanizmlari ta'lim muassasalarini yuqori sifat ko'rsatkichlariga erishishga undaydi. Shaffoflik va hisobdorlik tamoyillari mablag'lardan maqsadli foydalanishni ta'minlaydi hamda korrupsiya xavfini kamaytiradi. Shuningdek, uzluksiz ta'lim konsepsiyasini moliyaviy qo'llab-quvvatlash inson kapitalining barqaror rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Mehnat bozorida tezkor o'zgarishlar sharoitida kasbiy qayta tayyorlash va malaka oshirish dasturlariga investitsiya kiritish aholi bandligini ta'minlaydi. Bu esa iqtisodiyotning moslashuvchanligini oshiradi va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Umuman olganda, ta'limni moliyalashtirish tizimi strategik, samarali va inklyuziv bo'lgandagina inson kapitalining to'liq salohiyatini ochib berishi mumkin. Moliyaviy resurslarning maqsadli yo'naltirilishi bilimli, raqobatbardosh va innovatsion fikrlaydigan jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Ta'limni moliyalashtirish tizimi inson kapitalini rivojlantirishda nafaqat mablag' miqdori, balki ularning samarali taqsimlanishiga ham bog'liqdir. Mablag'larni strategik rejalashtirish orqali maktabgacha ta'limdan tortib oliy ta'limgacha bo'lgan barcha darajalarda sifatni oshirish mumkin. Maktabgacha ta'limga investitsiya kiritish bolalarning kognitiv va ijtimoiy ko'nikmalarini erta shakllantirishga yordam beradi va keyingi bosqichdagi ta'lim samaradorligini oshiradi.

Oliy ta'lim va ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirish esa innovatsion iqtisodiyot rivojining muhim sharti hisoblanadi. Universitetlar va ilmiy markazlar zamonaviy laboratoriyalar va texnologik infratuzilma bilan ta'minlanganida, yangi bilimlar yaratish va yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash imkoniyati oshadi. Grantlar, ilmiy fondlar va startaplarni qo'llab-quvvatlash orqali mamlakatda bilimga asoslangan iqtisodiyot shakllanadi.

Hududlar o'rtasidagi ta'lim salohiyati tafovutlarini kamaytirish ham muhimdir. Qishloq va chekka hududlardagi maktablar va oliy ta'lim muassasalarini moddiy-texnik bazasi va raqamli infratuzilma bilan ta'minlash inson kapitalining hududiy muvozanatini yaratadi. Bu esa ijtimoiy harakatchanlikni oshiradi, hududiy rivojlanishga hissa qo'shadi va migratsiya bosimini kamaytiradi.

Raqamli ta'lim tizimlariga investitsiyalar kiritish zamonaviy moliyalashtirishning eng dolzarb yo'nalishlaridan biridir. Onlayn platformalar, masofaviy o'qitish tizimlari va raqamli kutubxonalar orqali ta'limga kirish imkoniyati kengayadi, o'quv jarayoni moslashuvchan bo'ladi va sifatli bilimlar yetkaziladi. Shu bilan birga, bu inson kapitalining sifat jihatdan o'sishiga sezilarli hissa qo'shadi. Ta'limni moliyalashtirish samaradorligi monitoring va baholash tizimlariga ham bog'liq. Natijadorlikka asoslangan moliyalashtirish mexanizmlari ta'lim muassasalarini yuqori sifat ko'rsatkichlariga erishishga undaydi. Mablag'larning shaffof va hisobdor ishlatilishi korrupsiyaga yo'l qo'ymaydi va ta'lim tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Uzluksiz kasbiy ta'lim va malaka oshirish dasturlariga investitsiya kiritish mehnat bozoridagi tezkor o'zgarishlarga moslashishga yordam beradi. Xodimlarni qayta tayyorlash va yangi ko'nikmalar berish bandlikni ta'minlaydi, iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Shuningdek, ta'limni moliyalashtirishning jamiyatga ijtimoiy ta'siri katta.

Grantlar va stipendiyalar orqali imkoniyati cheklangan qatlam vakillariga ta'lim olish imkoniyati yaratiladi, bu esa ijtimoiy tenglikni oshiradi va jamiyatda iqtisodiy tafovutlarni kamaytiradi.

Umuman olganda, ta'limni moliyalashtirish tizimi strategik, samarali va inklyuziv bo'lgandagina inson kapitalining salohiyatini to'liq ochib bera oladi. Moliyaviy resurslarning maqsadli yo'naltirilishi bilimli, raqobatbardosh va innovatsion fikrlaydigan jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Ta'limni moliyalashtirish tizimi inson kapitalini rivojlantirishning asosiy omillaridan biridir. Sifatli va barqaror moliyaviy ta'minot ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi, innovatsion salohiyatni kuchaytiradi va iqtisodiy o'sishga zamin yaratadi. Davlat va xususiy sektor hamkorligi, xalqaro moliyaviy institutlar ko'magi hamda samarali boshqaruv mexanizmlari orqali ta'limga yo'naltirilgan investitsiyalar jamiyat taraqqiyotining mustahkam poydevoriga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xolmatov Sh. Ta'lim va inson kapitali. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2018, 48 p.
2. Yoqubov N. Ta'limni moliyalashtirish va innovatsion rivojlanish. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020, 55 p.
3. Qodirov A. Davlat byudjeti va ta'lim. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2017, 62 p.
4. Karimov D. Inson kapitali va iqtisodiy taraqqiyot. Toshkent: Ilm, 2019, 44 p.
5. Toshpulatov B. Xususiy sektor investitsiyalari va ta'lim. Toshkent: Ta'lim nashriyoti, 2021, 51 p.
6. Omonov S. Raqamli ta'lim va zamonaviy moliyalashtirish. Toshkent: Axborot, 2022, 39 p.
7. Sobirov J. Ta'lim tizimida samarali moliyaviy boshqaruv. Toshkent: Fan va ta'lim, 2016, 46 p.